

Yhteistyötä lasten hyväksi

■ AURA KORPPI-TOMMOLA

Marko Paavilainen:

Ristiallokosta lapsen oikeuksiin. Lastensuojelun yhteistoiminnan historia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012.

Lastensuojelun Keskusliitto perustettiin vuonna 1937 kokoamaan yhteen ristiriitainen lastensuojelukenttä. Tuolloin oli tullut voimaan maamme ensimmäinen lastensuojelulaki, mikä edisti pitkään hankkeilla ollutta voimien yhdistämistä. Maassa toimi useita voimakkaita lastensuojelujärjestöjä, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Pelastakaa Lapset -järjestö (tuolloin nimellä Koteja Kodittomille Lapsille).

Vaikka lastensuojelujärjestöt olivat muodollisesti poliittisesti sitoutumattomia järjestöjä, niiden takana ja johdossa oli eri puolueisiin enemmän tai vähemmän sitoutuneita henkilöitä. Mannerheim-liitossa toimivat kokoomuksen sosiaalireformistit ja osa Maa-laissliittoa lähellä olevia piirejä. Esther Ståhlbergin perustama Koteja kodittomille lapsille -järjestö oli lähellä Edistyspuoluetta, Ensi- ja turvakotien liiton taustalla taas oli työväenliikkeen väkeä Miina Silanpään johdolla. Nykyään Lastensuojelun Keskusliittoon kuuluu lähes sata järjestöä.

Toinen syy yhteistoimintaan oli se, että kansalaisjärjestöjen kansainväliset liitot hyväksyvät jäsenikseen jokaisesta maasta vain yhden riippumattoman valtakunnallisen vapaaehtoisjärjestön. Suomalaisilla oli tuolloin kova halu päästä kansainvälisille areenoille ja osaksi

länsimaiden yhteisöä.

Uuteen Keskusliittoon otettiin jäseniksi myös kuntia, jotka asettivat erillisen lastensuojelulautakunnan huolimatta siitä, ettei laki sitä vaatinut. Lähinnä eräät suuret kaupungit tulivat aluksi mukaan. Myöhemmin kuntajäsenten määrä on vakiintunut muutamaan kymmeneen. Myös valtiovalta osallistui työskentelyyn lähettämällä edustajansa Keskusliiton hallintoelimiin. Tämä muualla tuntematon ja kansainvälisissä järjestöissä ihmetelty järjestely oli tyypillinen Suomelle. Se kuvastaa suomalaista demokratiaa, jossa vallanpitäjät eivät vierasta vapaaehtoisuutta eivätkä järjestöt pelkää julkisen vallan ylivaltaa. Järjestöt täydentävät julkisia palveluita. Lastensuojelun Keskusliitto on hyväksytty mukaan, koska valtio ei ole rahoittanut sitä.

Kuten Keskusliiton rooliin hyvin sopii, liitto teetti 50-vuotisjuhlaansa vuonna 1987 Suomen lastensuojelun kokonaishistorian.¹ Sen jäsenjärjestöistä on kirjoitettu lukuisia historiikkeja ja historia-teoksia. Siten teema on monesta näkökulmasta kaluttu. Marko Paavilainen on kuitenkin onnistunut löytämään uusia näkökulmia ja uutta mielenkiintoista kerrottavaa. Hän on keskittynyt Keskusliiton hallinnon ajoin vaikeisiin ratkaisuihin ja niiden taustojen valottamiseen, liiton omaan vaikuttamistyöhön ja sen kansainvälisiin suhteisiin. Teoksen tekee uskottavaksi se, että jäsenjärjestöjen eripuraisuus ja yhteistyöhaluttomuus tuodaan esiin siloittelematta. Paavilaisella on kriittinen ote myös

1 Pulma, Panu – Oiva Turpeinen, *Suomen lastensuojelun historia.* Lastensuojelun Keskusliitto 1987.

kommentoidessaan Keskusliiton vaikutusmahdollisuuksia.

Jäsenrakenne – vahvuus ja heikkous

Lastensuojelun Keskusliiton jäsenkunnan heterogeenisyys aiheutti alusta lähtien ongelmia vaikuttamistoimintaan. Kuntien ja valtion mukanaolo antoi sille asiantuntemusta ja suorat kanavat päättäjiin. Toisaalta se tylsistyi kansalaisjärjestöissä hiottuja kritiikkihampaita. Keskusliitto ei voinut kovin sanoin arvostella jäsenkuntiansa lastensuojelua. Kansalaisjärjestöjänsä kanssa se ei taas voinut kilpailla sisällöllisellä toiminnalla. Tässä puristuksessa Keskusliiton tehtäväksi jäi yleisluotoinen valistustyö, erillisten tutkimus- ja selvitysprojektien hallinta sekä kansainvälinen yhteistyö. Kansainvälisesäkin lastensuojelussa oli ristiriitoja ja vaikeuksia sovittaa toiminta niin, ettei se olisi päällekkäistä tai kilpailisi Unicefin kanssa.

Keskusliitto toimi erityisesti sen ensimmäisen toiminnanjohtajan Ahti Hailuodon ansiosta aktiivisesti Genevessä Kansainvälisen Lastenavun Unionissa (*Save The Children Fund International Union*). Sen avulla Keskusliitto pyrki pysymään länsimaiden leirissä. Unionin toiminta ja vaikutusvalta väheni myöhemmin ja se purettiin 1980-luvulla. Vuonna 1988 perustettiin Suomessa Haikon kartanossa *International Forum for Child Welfare*, joka on Unionia globaalisti ja voimakkaampi ideoiden ja toimintatapojen esittely- ja kehittäfoorumi.

Suomi on ollut kansainvälisesä lastensuojelun tieto-taito-kysymyksissä enemmän antajan kuin vastaanottajan roolissa. Uuden

käänteeseen asia sai, kun yhteydet Viiron ja Venäjän Karjalaan avautuivat Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen.

Asiantuntijoille suunnattu *Lapsen maailma* -lehti on ollut Keskusliiton menestyksenkäs vaikuttamiskeino. Lisäksi Keskusliiton toimistolinna Helsingin Armfeltintieellä on yleisölle avoin kirjasto, jota opiskelijat, tutkijat ja alan ammattilaiset käyttävät ahkerasti.

Linnanmäki rahoituksen kulmakivi

Keskusliiton jäsenmaksu on ollut muodollinen, eikä sillä ole pystytty rahoittamaan liiton toimintaa. Aluksi järjestöjen yhteisen Lasten Päivän ohjelmista saatiin tuloja. Tästä syksyisin vietetystä tivoliym. esityksistä koostuvasta tapahtumasta kehkeytyi vuonna 1957 Lasten Päivän Säätiö, joka ylläpitää Linnanmäen huvipuistoa. Se on ollut rahoituksen kulmakivi.

Säätiön taustajärjestöksi otettiin sotien jälkeen pitkän hampain kansandemokraatteja lähellä oleva Parasta lapsille -järjestö. Se katsottiin välttämättömäksi säätiön verovapauden ja toimiluvan kannalta. Sen toiminnan laatua valtakunnallisena lastensuojelujärjestönä epäiltiin, aluksi ehkä aiheestakin. Ajan mittaan Parasta lapsille on osoittautunut kelpo järjestöksi.

Projektit on rahoitettu Raha-automaattiyhdistyksen avustuksilla. Keskusliiton seminaarit ja koulutustilaisuudet puolestaan on kustannettu osallistumismaksuilla. Tervettä taloutta ei edes 1990-luvun lama kriisiyttänyt.

Lastensuojelun Keskusliiton puheenjohtajat eivät ole olleet lastensuojelun asiantuntijoita, vaan politiikan osaajia. Pitkäaikaisista puheenjohtajista vain ensimmäi-

nen, Viljo Rantasalo, oli lastenlääkärinä alan miehiä. Heikki Kosken ja Seppo Lindblomin pitkien kausien jälkeen tehtävään valittiin tohtori Pentti Arajärvi. Puheenjohtajat ovat avanneet ovia valtakunnan päättäjiin päin ja antaneet uskottavuutta lastensuojelutyölle. Järjestöjen edustajat ovat vastanneet alan asiantuntemuksesta.

Maailman tapahtumien heijastusta

Monet käänteet ovat saaneet selityksen maailmantapahtumista tai Suomen erityisproblematiikasta, kuten edellä mainittu Linnanmäen Lasten päivän säätiön tarina osoittaa. Kansainvälisen yhteistyön kääntymisen kehitys yhteistyön suuntaan 1950-luvulta lähtien oli käänne, joka koski hyvin laajasti vapaata kansalaistoimintaa eikä vain lastensuojelua. Tätä Paavilainen ei näytä huomanneen.

Lastensuojelun Keskusliitto ei lähtenyt kehitys yhteistyöhön mukaan lukuun ottamatta muutamaa erillistä hanketta, kuten lyhyttä Unkarin kansannousun uhrien auttamista. Keskusliitto ei halunnut ryhtyä rahankeräykseen samoilla apajilla jäsenjärjestöjen kanssa. Tekijä huomauttaa aivan oikein, että jäsenjärjestöt tekevät onnistunutta kehitys yhteistyötä omilla tahoillaan.

Poliittisen ilmapiirin radikalisoituessa 1960- ja 1970-luvulla Keskusliitto ei lähtenyt kadulle marssimaan lasten puolesta, kuten monet sen jäsenjärjestöt. Kytös kuntiin ja valtiovaltaan oli niin suuri, ettei mielenosoituksia pidetty asiallisena tapana. Tämä laski hieman Keskusliiton profiilia.

Jäsenjärjestöjen ja Keskusliiton erilainen kokemus tällä saralla näkyi myös, kun vuotta 1979 vietettiin YK:n kansainvälisenä Lasten

vuotena. Keskusliitosta katsoen vuoden tulos oli vaisu. Monissa jäsenjärjestöissä, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliitossa, se puolestaan oli menestys ja innoitti järjestökenttää erityisesti kehitys yhteistyöhön.

Kansalaistoiminnan roolin odotettiin 1980-luvun nousukaudella kapenevan asiantuntijatehtäviin ja vaikutustyöhön. Syvä lama 1990-luvulla muutti suunnan niin, että sosiaalialan järjestöjen palvelut tulivat entistä kiinteämmäksi osaksi julkisia hyvinvointipalveluja. Tämä vahvisti taas Lastensuojelun Keskusliitonkin merkitystä, kun samaan aikaan avautui mahdollisuus uusiin ulkosuhteisiin Viiron ja Venäjän Karjalaan.

Vaikuttavuuden arviointi

Paavilainen on ehkä turhan varovainen arvioidessaan Lastensuojelun keskusliiton toiminnan vaikuttavuutta. Samat asiat ovat usein esillä monella suunnalla ennen kuin ne konkretisoituvat toiminnaksi tai lainsäädännöksi. On vaikea esimerkiksi sanoa, oliko vuoden 1979 lasten oikeuksien esiin nostamisella vaikutusta uuteen lastensuojelulakiin vuonna 1982. Ehkä lainsäädäntötyö sai vauhtia lasten oikeuksien ollessa julkisen keskustelun kohteena. Uusi laki korosti lasten oikeuksia ja – mitä Paavilainen ei tuo esiin – lasten kuulemista heittä koskevissa asioissa. 1980-luvun alku oli selvä käännekohta lasten oikeuksien huomioonottamisessa. Lainsäädännössä veloitettiin päättäjiä aina tekemään päätökset lapsen etu huomioon ottaen.

Monet Lastensuojelun Keskusliiton tekemät selvitykset ja tutkimukset ovat olleet päättäjien tausta-aineistona, mutta myös jäsenjär-

jestöjen oman vaikuttamistoiminnan tukena. Tuhannet päättäjät ja sosiaalialan työntekijät lukevat *Lasten maailma* -lehteä. Keskusliitto on myös hallinnoinut vuodesta 1987 lähtien Itsenäisyyden juhluvuoden rahasto ITLA:a sekä ohjannut tutkimustyötä ja rahoittanut useita pitkäkestoisia suurhankkeita. Sekin on vaikuttamista.

Onnistunut tutkimus

Paavilainen tuntee lastensuojelun historiaa koskevan tutkimuskirjallisuuden. Keskusliiton arkiston lisäksi hän on kolunnut varsinkin suurten jäsenjärjestöjen arkistoja ja viranomaisarkistoja. Tämän lisäksi hän löytänyt ja osannut käyttää yksityisarkistoja. Näin hän on pystynyt valottamaan monia kysymyksiä, jotka kiinnostavat lastensuojelukenttää. Tekstistä näkee, että kirjoittaja on tutkijakoulutuksen saanut historioitsija.

Ammattimainen ote näkyy myös siinä, että Paavilainen osaa sitoa lastensuojelualan ongelmakohtia valtakunnan politiikkaan ja maailman tapahtumiin. Lukija koee monta ahaa-elämystä lukiesaan näistä kytköksistä.

Kirjoittaja on professori ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtaja.